

Název práce: Individualizace a diferenciacce vyučování německému jazyku s přihlédnutím k problematice žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Autorka disertační práce: Mgr. Radka Pecová

Vedoucí disertační práce: PhDr. Pavla Nečasová, Ph.D.

Aktuálnost a význam tématu

Autorka se ve své disertační práci zabývá aktuálním tématem – výukou cizích jazyků, konkrétně výukou němčiny u žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Přestože je téma takto široce pojato, zaměřuje se výhradně na žáky se specifickými poruchami učení, kde má výuka cizího jazyka zvláštní postavení. Je třeba říci, že toto téma začalo být zkoumáno v 90. letech 20. století vzhledem k nezbytnému **standardu vzdělání** v porevolučním období (tj. otevření se světu a z toho plynoucí nároky na gramotnost v cizích jazycích) i vzhledem ke změně ve **školské politice** (integrace žáků se zdravotním postižením do hlavního vzdělávacího proudu).

V té době se ukazovalo, že integrace žáků se specifickými poruchami učení má svá úskalí, že potřebuje v některých oblastech větší podporu, např. při výuce cizího jazyka. Bylo zkoumáno, zda jsou některé **cizí jazyky** pro žáky se specifickými poruchami učení **vhodnější** (spor mezi výukou angličtiny a němčiny), hledaly se **vhodné metody výuky** (např. důraz na orální přístup). Ozývaly se i hlasy, že pokud mají žáci s SPU problém při zvládnutí své mateřštiny v písemné podobě (čtení, psaní), mělo by být zvažováno, zda učení se cizímu jazyku není nárok **nad jejich možnosti**. Ojedinelé nebyly ani názory, zejména v praxi, že by bylo jednodušší, kdyby byli žáci s SPU od výuky cizího jazyka „osvobozeni“. Pozadím těchto postojů – z dnešního pohledu **neadekvátních** – byla na jedné straně malá informovanost a nepřipravenost učitelů, na straně druhé také neprobádanost tématu.

Při hledání specifik výuky cizích jazyků u žáků s SPU byl u nás **větší důraz dáván na výuku angličtiny**. I proto najdeme mnohem větší množství bibliografických zdrojů k výuce angličtiny u žáků s SPU, než němčiny; určitý předstih má také množství konkrétních metodik pro výuku angličtiny u žáků s SPU; je také více podpůrných didaktických materiálů (PC programy aj.). I proto je potřeba zaměření práce pochválit, osoba autorky disertační práce dává **perspektivu dalších přínosů** pro výuku němčiny u žáků s SPU.

Cíle disertační práce a použité metody

Autorka disertační práce se o danou problematiku zajímá dlouhodobě, je to „její“ téma, o čemž také svědčí její bohaté bibliografické počiny. Proto se jí podařila jakási **komplexnost** – nejedná se o výsledek jednorázového výzkumu. Svůj disertační úkol si poskládala z několika výzkumných etap. Podobně jako vstupuje učitel do výuky cizího jazyka svými znalostmi, profesními dovednostmi, znalostí metodiky, osobním zaujetím, ale také žák svým přístupem a aktivitou, tak i tato práce má několik rozměrů, podle mého názoru podstatných.

Nejdříve se autorka zaměřila na **informovanost o problematice SPU a přístupy učitelů při výuce němčiny u žáků s SPU**. Ne zvolila přitom jednorázové šetření, nýbrž vytvořila dotazník, který byl v průběhu několika let sledován, pilotně ověřován a upravován. Spolupracující učitelé nebyli oslovovali anonymně, nýbrž na metodických seminářích k výuce cizího jazyka, a jejich počet je téměř „nadstandardní“ – 237 respondentů (konečný počet byl nižší vzhledem přítomnosti i jiných učitelů než ze základních škol). Určitou metodologickou nestandardnost spatřuji v tom, že se dotazník vyvíjel (nejenom v pilotážní etapě, ale i

v průběhu sběru dat v jednotlivých letech 2003 - 2008), což na jedné straně mohlo přinést další potřebné pohledy a korekce, na druhé straně se ale zpravidla pracuje s metodami, stejnými pro každou etapu. Některé otázky lišily, a proto nejsou sledované údaje získány shodně od všech respondentů ve vzorku.

Jedna část průzkumu se týkala všeobecné **informovanosti o specifických poruchách učení** (nálezy potvrzují zvyšující se povědomí u učitelů), druhá se dotýkala jejich **přístupů k žákům s SPU při výuce cizího jazyka** (hodnocení a klasifikace, metody výuky aj.). Pro téma disertační práce je stěžejní část třetí – **realizace diferencované a individualizované výuky**. Tuto část považuji za velmi cennou, neboť nejenom dokumentuje stav, nýbrž může být inspirací pro další (= jak individualizovat a diferencovat). Nejedná se přitom o obecné přístupy, nýbrž o postižení skutečně konkrétních a aktuálních součástí výuky cizímu jazyku (využití metod, oblasti výuky cizího jazyka aj.), tak jak se v praxi vyskytují.

Práce není tradičně členěna na teoretickou a empirickou část, empirické kapitoly navazují na dílčí teoretická témata a naopak, na nálezy z praxe navazují teoretizující pasáže. Proto je také po vlastním výzkumném šetření zařazena kapitola **Realizace individualizovaného a diferencovaného vzdělávání**, autorská zobecňující kapitola, která přináší další vhled do problému, a to přes sociální formy vyučování.

O tom, že má autorka důvtip a schopnost vytvářet originální přístupy, svědčí kapitola 8, věnovaná **vytváření myšlenkových map** a jejich možnému využití při výuce cizího jazyka. (Kromě prostých dat se autorka pokouší také o určité posouzení významnosti pomocí statistických postupů, oceňuji ale, že své nálezy nezobecňuje nad možný rámec.) V této kapitole autorka zúročila svůj zájem o psychologii, která dává základ použité technice. Technika je popsána, byla také vyzkoušena. Navíc byl sledováno hodnocení užití žáky a učiteli. Nepochybuji, že bude inspirací pro další, jako technika, která motivuje a aktivizuje žáky. Jako technika, která se může významně podílet také při výuce cizího jazyka u žáků s SPU, jak konečně zaznělo i hodnocení žáků i učitelů.

Výsledky disertace, novost přístupu

Učitelé často volají po přípravě a dostupnosti dílčích metodik. Autorka mohla jistě **vytvořit metodiku výuky němčiny**, která by pak vyšla knižně a byla k dispozici zájemcům o vhodný přístup k žákům s SPU při výuce němčiny. Zvolila podle mne mnohem šťastnější přístup – vychází z faktu, že učitelství je profese, která staví na **profesionalitě** a že je tedy mnohem účinnější zabývat se podstatou specifických přístupů k žákům s SPU při výuce cizího jazyka. Ne vytvořit metodiku, nýbrž dát **podnět pro vlastní hledání každého učitele**. *„Metodu, která by nejvíce vyhovovala žákům se specifickými poruchami učení, aby se co nejefektivněji naučili německý jazyk, nelze určit jednoznačně. Je to záležitost individuální. Učitel by se měl snažit najít co nejvíce různých cest k osvojení němčiny a nabídnout je žákům, aby si každý z nich mohl najít tu svou“* (s. 165).

Proto také autorka sledovala **širší výukový kontext**, jak se učitel s problémy při výuce žáků s SPU vyrovnává, jak se sám vzdělává v této problematice, jak je schopen spolupracovat v rámci školy i mimo ni ve prospěch svých žáků. Za nosné přitom autorka považuje **téma individualizace a diferenciaci**, které pokud je učitelem uplatňováno, může přinést pozitivní výsledky, neboť zaručuje jednak zohlednění vzhledem k individuálním zvláštnostem žáků (každý žák se specifickou poruchou učení má své specifické problémy), jednak modifikaci vzhledem k jeho vzdělávacím potřebám. Za „nové“ pro čtenáře – pokud by práce vyšla knižně – by mohly být i **teoretické pasáže** věnované individualizaci a diferenciaci ve výuce, a to i proto, že jsou pojaty velmi komplexně (z hlediska pedagogického, psychologického, historického aj.). Autorka také neopomněla zasadit téma do současné školské legislativy, standardů vzdělávání (RVP) a také do rámce problematiky vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Celkové zhodnocení

Autorka splnila cíle disertační práce, splňuje podmínky kladené na řízení. Autorka doložila své dovednosti pracovat s odbornou literaturou, schopnost vyhledat klíčové problémy a navrhnout je řešit, s vlastními přístupy a velkou invencí. Práce je prosta formálních nedostatků (s výjimkou několika překlepů a chybějící strany č. 90). **Doporučuji ji proto k obhajobě.**

Prosím o zodpovězení dotazů:

- 1) Práce je orientována na skupinu žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Přitom se pracuje výhradně se skupinou žáků s SPU. Dají se výsledky práce zobecnit na celou skupinu žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, tak jak je definuje Školský zákon?
- 2) Při obhajobě prosím, aby autorka zdůvodnila úpravu dotazníků, která doprovázela vlastní dotazníkové šetření. V čem byl tento přístup přínosný a kde bylo jeho úskalí? Jak by se dalo s vytvořeným dotazníkem dále pracovat? Nenašel by širší využití?
- 3) V rámci šetření byly zjištěny poměrně vážné skutečnosti týkající se spolupráce se školskými poradenskými zařízeními. Jak si to autorka vysvětluje, znamená to že podpůrný poradenský systém nefunguje? Je to problém, který by mohly změnit samy pedagogicko-psychologické poradny nebo se je nutná také změna u učitelů? Co může poradna učitelům němčiny nabídnout a co naopak učitelé nemohou očekávat?
- 4) V hodnocení myšlenkových map učiteli v téměř třetina z nich pociťovala techniku jako náročnou. Jak by se dal postup usnadnit, aby se jí učitelé neobávali?
- 5) Jak bude autorka s výsledky práce v budoucnu nakládat?

PaedDr. PhDr.

V Praze dne 29.5.2009